

קהיליה מרכז אפריקנית

קמ"א נמנית עם המדינות הפחות ידועות בין הארצות המתפתחות. במאמר המובא בזה ניתנת סקירה קצרה על מדינה ידידותית זו, על-מנת להוציא אותה מאלמוניותה, לפחות לגבי קוראי „מערכות“.

אמר מי שאמר, כי עמים מאושרים — אין להם היסטוריה; אם אמנם נכונה אמרה זו, ואם ניתן בימינו למדוד את חלקם של עמים בהיסטוריה על-פי תכיפות הופעתם בכותרות העיתונים או על-פי מידת הכרת-שםם בעולם הרחב, — אין ספק כי עמה של הרפובליקה המרכז-אפריקנית הוא עם מאושר.

מדינות אפריקניות אחדות — אין שמותיהן יורדים מכותרות העיתונים, אם בשל מאבקים פנימיים ומלחמות-אזרחים הרסניות, ואם בשל טעמים אחרים. על אלה נמנים קונגו וניגריה, למשל. לא כן הרפובליקה המרכז-אפריקנית (או, כפי שהיא מכונה בקיצור: קמ"א — קהיליה מרכז-אפריקנית); הריהי אחת המדינות ה„אלמוניות“ באפריקה השחורה.

ואף-על-פי-כן אין קמ"א נעדרת היסטוריה; היא מילאה תפקיד היסטורי נכבד — בתקופת היותה המושבה הצרפתית אובנג'י-שרי — במאבקן של המושבות הצרפתיות באפריקה המשוונית לעצמאות. אפילו שמה של המדינה: „רפובליקה מרכז-אפריקנית“, משמש זכר לאותו מאבק, אשר בראשו עמד אחד המנהיגים הדגורים ובעלי-החזון שקמו לה לאפריקה המתעוררת: ברת למי בוגנדה.

בוגנדה ופעלו

ברת למי בוגנדה נולד בשנת 1910 באובנג'י-שרי, במחוז לוביי הגובל עם קונגו. תשוקת-הדעת, שהיתה נטועה בו מילדות, מצאה סיפוקה בדרך היחידה שהיתה פתוחה באותם ימים בפני נער אפריקני שוחר-השכלה: הכמורה. בשנת 1938 הוסמך לכמורה, אך פעולתו בשירות-הכנסייה לא ארכה; אף כי היה איש-רוח לפי נטיות-אופיו ולפי הכשרתו כאחת, הבין בוגנדה, כי אם אין קמח — אין תורה, וכי צרת-עמו תובעת בראש-וראשונה פיתרון חומרי. עד מהרה החל עוסק בענייני-ציבור ומתמסר כליל להעלאת רמת חייהם העלובה של בני-עמו. כעבור זמן לא רב נטש את הכמורה, למען עבודתו הסוציאלית והארגונית.

החקלאות הפרימיטיבית באובנג'י-שרי, כמרבית ארצות-אפריקה, כוונה לאספקת-מזון למשפחת-האיכר — כהשלמה למזון אותו סיפק הטבע בלא מאמץ. גידול הכותנה, שהונהג על-ידי הממשל הקולוניאלי, נתן בידי חלק מן האיכרים גם מעט מזומנים. אחרים הועסקו כשכירי-יום, בשכר זעום, בחוות הקפה של האירופים. בוגנדה עמד על כך שעיקר רווחי החקלאות בארצו זורמים לכיסיהם של זרים. ואולם, במהלך פעילותו הארגונית בקרב האיכרים נוכח

יצרפתי

האמון בעצמו, שנתערער במשך שנות־רדיפותיהם הארוכות של סוחריה־העבדים והשלטונות הקולוניאליים, ולשכנעו כי עבודתו עשויה להביא לו ברכה ואושר.

ביחסו לשלטון הקולוניאלי, הבחין בוגנדה הבחנה ברורה בין העם הצרפתי בעל התרבות המפוארת והמסורת הלי־ברלית, לבין הפקידות הקולוניאלית הצרפתית באפריקה, זו

הנצלנית וצרת־האופק; ולפיכך לחם בחמת־זעם בכל ניסיון לכרוך את שני אלה יחדיו. הוא ידע, כי לא תיתכן קידמה באפריקה ללא תרבות אירופית, ועל כן גרס כי על בני המושבות הצרפתיות להשתלב בתרבות הצרפתית, שהחלה מכה בהן שורשים. בשל הכרה זו תמך בלא ליאות ברעיון „הקהילייה הצרפתית” של דה־גול ב־1958, ונטל חלק נכבד בהכרעתן של מושבות־צרפת באפריקה המשווניות בזכות הצטרפות לקהילייה.

בתחום מדיניות־החוץ גרס בוגנדה אחנה וריעות בין כל העמים, אך הזהיר את האפריקנים בפני שלוש סכנות האורבות להם: הקומוניזם, ה־פאן־ערביזם ו„הסכנה הצהובה”.

ברתלמי בוגנדה זכה להכריו על הק־מת הרפובליקה המרכז־אפריקנית ב־1 בדצמבר 1958, ונבחר לנשיאה הראשון; אך לאחר ארבעה חודשים, ב־29 במרץ 1959, נספה בתאונת־טוס בשובו מאסי־פתי־בחירות לקראת הבחירות לאסיפה המכוננת של הרפובליקה החדשה.

אוכלוסיה

אוכלוסיית קמ״א, כאוכלוסיית שאר מדינות אפריקה השחורה, נחלקת לקבוצות אתניות רבות (מספרן בקמ״א — כ־80), אשר לכל אחת מהן ניב ומנהגים משלה. בחלקן אין קבוצות אלו אלא „ענפיהם של חמישה שבטים עיקריים — אך לרבות מהן קיום עצמאי ללא זיקה לשבט כלשהו.

תושביו הקדומים של האיזור, לדעת החוקרים, הם הפיגמ־אים, נוודי־היער הטרופי. מספרם בקמ״א כיום קטן, והם מתרכזים ביערות שבדרום־מערב המדינה. שאר התושבים נת־לקטו ובאו לאיזור זה, שהוא לב־היבשת, לא מכבר — אם בלחץ שבטים גדולים ואלים, ואם בניסיון לחמוק מידי צייד־די־העבדים. בניגוד למסתבר לכאורה,

טומן הפיצול השבטי הרב ברכה בצדו, שכן אין שבט גדול כלשהו יכול לטעון להגמוניה במדינה. אין כמעט מדינה באפריקה השחורה כולה שבה מדוברת לשון אחת בלבד בכל שטחה. כמעט בכל אחת מהן מהלכות שלוש־ארבע לשונות, וזאת — לבד מלשון השלטון הקו־לוניאלי, המוסיפה לשמור, בדרך כלל גם לאחר קבלת־העצמאות, על מעמד של „לשון רשמית”. בקמ״א, לעומת

לדעת, כי לא יצליח להנהיג רפורמות־של־ממש כל עוד לא יהיה בידו כוח פוליטי.

הימים היו ימי שלהי מלחמת־העולם השנייה. רוחות עצמאות והשחרור מעול־זרים, שהחלו מנשבות בעולם, פקדו גם את אפריקה המשוונית. המפלגות הצרפתיות הראשיות מן המט־רופולין יסדו סניפים במושבות, ובוגנדה הצטרף אל אחת

מהן — „מ.ר.פ.” (התנועה לליכוד עממי). ב־1946 נבחר לבית־הנבחרים הצרפתי כנציג אפריקה המשוונית. בפעולתו הפוליטית הצליח לגבור על מגמותיהם הבדלניות של ראשי־השב־טים (אשר טופחו על־ידי הפקידות הקולוניאלית) — והפך לדוברו של ארצו. מעל בימת „המועצה המייעצת לאפריקה המשוונית”, אליה נבחר ל־אחר־מכן, התערה בבטיות עתידה של אפריקה כולה, והפך עד מהרה לוחם כלל־אפריקני, שהשפעתו חורגת הרחק מעבר לגבולות־ארצו. ניסיון חברותו במפלגה הצרפתית „מ.ר.פ.” לימד אר־תו בעליל, כי אין לבקש זהות — רעיונית או מעשית — בין מפלגה מן המטרופולין לבין סניפיה במושבות. לפיכך יסד בשנת 1950 מפלגה משלו, היא „התנועה לקידמה חברתית של

אפריקה השחורה (מ.ס.א.נ.), שנסאה חזון כלל־אפריקני. בוגנדה היה מנהיג בעל־מעוף. הוא השכיל להבין, כי הקמתן של מדינות עצמאיות על־פי גבולותיהן השרירותיים של ה־מושבות, שנקבעו על־ידי המעצמות הקולוניאליות בהתאם לצורכיהן או ליחסי־הכוחות ביניהן — תנציח פיצול שאין בו הגיון גיאוגרפי, אתני או כלכלי כלשהו.

חזונו של בוגנדה היה ייסוד „רפובליקה מרכז־אפריקנית”, שתאחד את ארבע המושבות הצרפתיות באפריקה המשוונית (קונגו, גאבון, צ׳אד ואובנג׳ירי), כצעד ראשון לקראת יצירת „ארצות־הברית של אפריקה הלטינית” — שהיה הביטוי החביב עליו, ומשמעותו — איחוד הארצות הדוברות שפות לטי־ניות באפריקה השחורה, שעתידות היו לזכות בעצמאות.

הוא סייר ללא־ליאות בארצות השכנות, הסביר וטרח בשכ־נוע מנהיגיהן. תחילה נדמה היה, כי ההצלחה מאירה לו פנים, חרף ההסתייגויות בהן נתקל בכל מקום; אולם ככל שהלכו הסיכויים לעצמאות וקרבו למימוש — גברו הכי־תניות והאינטרסים השבטיים והאישיים, אשר עודדו על־ידי גורמים זרים, ובהגיע שעת־העצמאות, בשלהי שנות ה־50, לא נותרה מחזונו של בוגנדה אלא ארצו שלו, והיא אשר הוגדרה בשם „רפובליקה מרכז־אפריקנית”.

בוגנדה היה סוציאליסט על־פי דרכו־שלו; הוא השתייך לאותו זרם שהוגדר כ„סוציאליזם אפריקני” על־ידי ליאופולד ס. סנגור, נשיא סנגל, ועל־ידי הוגי־דעות אפריקנים אחרים, ועיקרו: שוויון סוציאלי קיים באפריקה זה מכבר, אולם אין הוא אלא שוויון של עוני ומחסור. על־מנת לחלק את „העוגה הלאומית” חלוקה צודקת — יש ליצור אותה תחילה. לשם כך הכרח, בראש־וראשונה, להשיב לאדם האפריקני את

ברתלמי בוגנדה, נשיאה הראשון של קמ״א

חוקי, בפני ראשה-עיר, ואילו את נשותיהם הנוספות נושאים הם בטקסים מסורתיים.

הקמ"אים מכניסי-אורחים ואוהבי-אדם מטבעם. אורח כי יודמן לאחד הכפרים — יזכה תמיד למיטב האירוח שבגדר האפשר. לעתים תמה אתה על הקלות בה נכונים הקמ"אים לשכות מעשי-עוול שנעשו להם במשך עשרות שנים, למעשה — עד לפני שנים לא-רבות. אין זאת אומרת שאין בנמצא כל הסתייגות וחשדנות כלפי זרים. אולם הקמ"אים נוטים, על-פירוב, לדון את האדם לפי ערכו ולא בהתאם לצבע-עורו. יתכן כי יחסם זה נובע מהטפתו של בוגנדה, מיסדה של המדינה ונשיאה הראשון, שאף בימי המאבק כנגד השלטון הקולוניאלי, הבחין הבחן-היטב בין הפקידות הקור לונאילית, המשרתת אינטרסים נצלניים, לבין נציגיה של „התרבות הצרפתית בת-האלמוות“. סיסמתו של בוגנדה „האדם הוא אדם“, הפכה להיות מעין כינוי-חיבה להומניסט גדול זה, שהשפעת תודותיו ניכרת בקמ"א גם כיום. בהקשר זה מעניין לציין, כי במשך שנים אחדות היו שני חברים צר-פתיים באסיפת-הנבחרים של קמ"א, ואחד משגריריה בהווה, הוא צרפתי שנתאזרח בה.

ציידים במחוז לוביי

נלנה

בעיותיה הכלכליות של קמ"א הן ביסודן כאלו של כל מדינה באפריקה השחורה, אשר זכתה לעצמאות בשנים האחרונות. יושבת היא בלב-היבשת, הנמל הקרוב ביותר אליה מצוי במרחק של כ-2000 ק"מ ממנה, וחוסר דרכי-החבורה יעיר לות — מחמיר עוד יותר את בעיותיה.

שטחה של המדינה הוא כ-620,000 קמ"ר ואוכלוסייתה — כ-2 מיליון נפש, כלומר, 3.5 נפשות לקמ"ר — כמחצית הצפיפות הממוצעת אפילו ביבשת-אפריקה דלילת-האוכלוסין. מן האוצרות הרבים שהעניק הטבע ליבשת-אפריקה — נפלו בחלקה של קמ"א מעטים בלבד. אדמתה דלה ואף מתצביה

זאת, דוברים הכל לשון אחת, היא הסנגו, אף כי גם בה מוסיפים להתקיים הניבים המיוחדים לכל שבט. המיסיונרים סייעו אף הם רבות להפצת לשון הסנגו (לאחרונה הוצא התנ"ך בלשון זו; תרגומו נמשך למעלה מעשרים שנה). רוב תושבי קמ"א הם אנימיסטים, ומיעוטם נוצרים ומוסלמים. השכבה השלטת היא נוצרית.

המסגרות השבטיות מוסיפות אמנם להתקיים, אך אין רישומן ניכר מאד בחיי המדינה; עם זאת קיים מעין „מפתח“ סמוי למינויים ממשלתיים ולכבודים ממלכתיים. נישואים בין-שבטיים הם תופעה שכיחה בקרב הדור הצעיר. עיר הבירה בנג'י אליה באים רבים מכל רחבי-המדינה, הפכה להיות כור-ההיתוך ל„מיוזג הגלויות“. הפיגמאים הם היחידים הנמנעים כמעט מכל מגע עם העולם הסובב אותם. הללו לא הרשפעו עד עצם היום הזה מן התרבות האירופית ולא למדו ממנה דבר — זולת השימוש בגפרורים, במלח ולעתים אף בנשק-חם לציד. הם חיים בקבוצות קטנות, מת-גוררים בסוכות הבנויות ענפים ועלים יבשים, וניזונים מציד ומלקט פירות-בר. ידועים הם כציידים מעולים, שאינם חתים לצאת אף נוכח המסוכנות שבחיות-הבר בכליהם הפרימי-טיביים: רשת, חנית, קשת וחצים. מומחיותם זו של הפיגמאים בציד הביאה לפיתוח יחסי-חליפין מעניינים בינם לבין תושבי-הערים: תושב עירוני מתקשר עם פיגמאי, מספק לו רובה-ציד ותחמושת, וכן מלח וגפרורים; תמורת אלה — מקבל הוא מן הפיגמאי הספקה סדירה של בשר.

תושבי קמ"א חקלאים ברובם, מזונם הבסיסי הוא המניוק, אך באזורים שונים מעדיפים גידולים ההולמים יותר את תנאי האקלים הקרקע, כגון: בננות (זן מיוחד לבישול), דורה בצפון, וכן אורז. הזאיל והחקלאות נועדה בעיקר לסיפוק צורכי-המשפחה ולא למכירת התוצרת, עוסקת בה האשה — או הנשים, במשפחות פוליגמיות. הגבר עוסק במלאכות הקשות יותר, כגון בירוא-היער והכשרת-הקרקע, בניית-הבית ותיקונו וכיוצא באלה. הגבר מרבה גם „לשבת עם זקני-ארץ“. אין לך כפר אשר נעדר בו „עץ הוויכוחים“, בצילו מבלים הגברים שעות רבות בהאזנה לסיפורים ולאגדות מפי הזקנים ובוויכוחים על ענייני-דיומא.

ארגון נשי קמ"א, המנהל ומופעל על-ידי נשים עירוניות בעלות-השפלה, הציע באחת מוועידות נשי-המפלגה — שהיא יחידה בקמ"א — לאסור את הפוליגמיה. הוויכוח היה ארוך ומייגע, ונסתיים בניצחונן של נציגות האזורים הכפריים, שהתנגדו בכל תוקף להצעת-ההחלטה. הללו דיברו בשבח הצדק שבפוליגמיה, באשר בה אין נטל הפרנסה ומלאכות-הבית נופל על שכמה של אשה אחת בלבד, אלא מתחלק בינה לבין „צרותיה“.

גם דעתם של הגברים נוחה מריבוי הנשים. מכל מקום, כל גבר שעומד לשאת אשה לראשונה חייב להצהיר אם יש בדעתו לשאת נשים נוספות. לאלה שבחרו בפוליגמיה, הותר לשאת עד ארבע נשים. בשנת 1966 חל שינוי בעניין זה. ממשלת הקולונל בוקסה, שתפסה את השלטון בינואר 1966 מידי הנשיא דוד דאקו, אסרה את הפוליגמיה באחד מצויה הראשונים. עתה נושאים ה„נאמנים למסורת“ אשה אחת בטקס

איכרים מכפר קואופרטיבי בבירוא יער

אי רווחים בטוחים: בניית בתים להשכרה (לדיפלומטים ולמומחים זרים); תחבורה בין-עירונית (באוטובוסים מאול-תרים); ומוניות, בעיקר בעיר-הבירה. בנגי מליאה מן-ניות, "שירות", המקשרות בין שכונותיה המפוררות. המוניות שייכות בדרך-כלל לפקידים-משלה, ומופעלות על-ידי נהגים שכירים. גם בתחום זה החלה הממשלה משליטה סדר ולא מזמן הפעילה לראשונה שירות אוטובוסים מודרני משלה. הקמ"אים המעטים הפונים למסחר — מצטמצמים בעיסוק במסחר הזעיר או ברוכלות; אך לעתים קרובות מגלה אתה, לאחר שיחה קצרה, כי החנווני אינו בן-הארץ כי אם יליד אחת הארצות השכנות, אשר התאזרח בקמ"א והגיע למס-חר — כדרכם של זרים מאז.

חרף הקשיים הנזכרים, משקיעה הממשלה מאמצים רבים בהרחבת שטחי הגידולים המיועדים לייצוא, ומאמציה החלו נושאים פרי. אחת הפעולות החשובות בתחום זה היא "מבצע בוקסה" עליו הוכרז לפני כשנה ומחצה על-ידי הנשיא בוקסה. מטרתו של המבצע — הכשרת שטחים לעיבוד חקלאי ובירוא עצי-יער על-ידי הממשלה בעזרת ציוד מכני כבד, וחלוקתם בין הכפריים. בד בבד עם פעולה זו, נעשים מאמצים להכנסת בהמות-עבודה לכפרים; עד לפני שנים מעטות, נעשו כל העבודות החקלאיות בידי אדם בלבד. צמד-השוורים להריש הוא בבחינת חידוש מהפכני בכפר, וכבר עתה מתבלטות תוצאותיו החשובות. מלבד אלה שוקדת הממשלה על שיפור רמת-התזונה של התושבים, כגון על-ידי הנהגת גידול עופות (בסיועם של מומחים ישראלים) וגידול ירקות.

תקציב-המדינה לשנת 1967 — הגבוה ביותר מאז העצמאות — מסתכם ב-10 מיליארד פרנקים אפריקאים, שהם כ-40 מיליון דולר. ערך הייצוא השנתי (הכולל בעיקר כותנה, קפה ויהלר-מים) — מגיע ל-30 מיליון דולר. הייבוא נע אף הוא סביב אותו סכום.

היהלומים הם פריט-הייצוא היחיד שאינו חקלאי. חשיבותם

אינם מרובים, להוציא היהלומים, המרימים תרומה נכבדה לכלכלתה. אולם הקמ"אים מקוים, כי הסקרים הרבים הנערכים בה עתה יגלו מחצבים יקרים, וכי שיטות החקלאות המודרנית, אותן מנסים הם להחדיר בשנים האחרונות (גם בעזרתה של ישראל) — ישנו את התמונה, ויעלו את קמ"א על דרך-המלך לעצמאות כלכלית.

מרבית שטחה של המדינה הוא סוואנה המכוסה עשבים גבוהים, סבכי-שיחים ועצים בודדים; רק חלקה הדרומי-מערבי — המתמשך לעבר קרה-משה — מצוי בתחום היער הטרופי. בערותיה אלה של קמ"א מצויות כמויות גדולות של מיני עצים יקרים, אולם קשיי-התחבורה מונעים ניצול יעיל של ברכת-היער — שלא כדוגמת קונגו וגאבון שכנור תיה, השוכנות לחוף האוקינוס וראות ברכה בייצוא עצים. הכביש הבין-עירוני היחיד בקמ"א כולה נסלל בשנתיים האחרונות, ואורכו כ-80 קילומטרים. התחבורה היבשתית מת-נהלת, איפוא, בדרכי-עפר — המתפתלות בין חומות-הירק של עשבי-הסוואנה או עצי-היער. הנסיעה בהן — לא אחת יש בה משום הרפתקה רבת-זכרונות...

מחלקת העבודות הציבוריות של קמ"א נאלצת להשקיע עבר-דה וכספים רבים בתיקון שוטף של הדרכים; אך עוד בטרם כילו הפועלים ליישר את ההידורים ולסתום את המהמורות — שב הגשם ושוטף את הדרכים מחדש, ושוב יש להתחיל במלאכת-התיקון. דרכים אלה מקצרות, כמובן, את ימיהם של כלי-הרכב ותעריפי-ההובלה גבוהים פישניים מן המקובל בארצות אחרות.

עורק-התחבורה הראשי בקמ"א הוא נהר האובנגני, אולם אף הוא אינו עביר לכלי-שיט כבדים אלא בחודשי הגיאות בלבד ורק בקטע שבין בנגי (בירת קמ"א) לברזוויל (בירת קונגו), המתחברת אל האוקינוס במסילת-ברזל. לא אחת יאזל בבנגי מצרך חיוני, כגון קמח או מלח, בחודשי השפל בנהר, ואז יש להתפלל לגשם על-מנת שיגאו הנהרות וספינת-האס-פקה תוכל לעבור. הוצאות-ההובלה המופרות חלות, כמובן, על סחורות-הייבוא וגם על הייצור החקלאי הנועד לייצוא.

הממשלה שוקדת עתה על הקמת תעשיות לטיפול צורכי השוק המקומי. גם במשימה זו אין מלאכתה קלה שכן אין ביכולתה של האוכלוסייה המצומצמת, בעלת כוח-הקנייה המוג-בל, להגיע את גלגליה של תעשייה גדולה. המסחר נתון כמעט בלעדית בידי זרים, שהם, לרוב, חברות צרפתיות ופורטור-גניות גדולות אשר התבססו במושבות בתקופה הקולוניאלית וחילקו ביניהן את השוק. מעייניהן נתונים ברווחיהן בלבד,

ואף שהממשלה מנסה למ-תן את תיאבונן, אין היא יכולה לעשות רבות בתחום זה, כל עוד אין בנמצא קמ"אים היכולים להעביר את המסחר לידיהם.

הקמ"אים לא ניתנו, כנר-אה, בחוש מסחרי. בעלי-האמצעים מביניהם, מעדי-עים להתרכז בשלושה תחור-מי-פעולה הנחשבים נוש-

תלמות, היה הסיוע הישראלי לקמ"א מצומצם למדי מראשיתו. בהשוואה להיקפו הכספי הניכר של הסיוע המוגש על-ידי צרפת, ארצות-הברית, גרמניה-המערבית ולאחרונה אף ברית-המועצות; כל אלה, בנוסף, כמוכּוּן, לסיוע המוגש על-ידי מוסדות השוק האירופי והאר"מ.

מדוע, איפוא, עורר סיוע מוגבל זה הדים רבים כל כך? חלק מן התשובה ניתן למצוא בגישתם של המומחים הישראליים לתפקידם, גישה שיצקה תוכן-של-ממש למונח "שיתוף-פעולה"; אך אין זו אלא תשובה חלקית בלבד. תשובה מליאה לכך תינתן על-ידי בחינת מהותו של הסיוע ותחומי העיקריים.

מקור קיומו העיקרי, והבלעדי כמעט, של מרבית ארצות אפריקה השחורה הוא החקלאות. בקמ"א, למשל, מתפרנסים למעלה מ-80 אחוזים מן התושבים ישירות מעבודת-האדמה. כוח-המשיכה של הערים, ובעיקר של עיר-הבירה, פועל גם במדינה זו כבמדינות אחרות, אלא שבהיעדר מפעלי-תעשייה גדולים לקליטת הבאים, הופכים מרבית העוברים מן הכפר אל העיר למחוסרי-עבודה — ולמעמסה חברתית.

בשל כל אלה מייחסת ממשלת קמ"א חשיבות מיוחדת לארגון הנוער במסגרות חינוכיות ולפיתוחה ושכלולה של החקלאות.

נשיאה הנוכחי של קמ"א, קולונל בוקסה, והנשיא המודח, דוד זאקו, במסיבת עיתונאים מייד אחרי ההדחה.

מנהיגי קמ"א העריכו נכונה את חשיבותן של מסגרות חינוכיות וחקלאיות כנח"ל וכגדנ"ע לפיתרון בעיה זו. וביקשו מלכתחילה לכוון את עיקר הסיוע לתחומים אלה. כן הוטם "הנוער החלוצי הלאומי" (J.P.N.) ארגון הפועל, בעזרת קציני נח"ל וגדנ"ע ישראלים, בשתי זרועות מקבילות: חינוך נוער — ופעולה התישבותית.

חינוך הנוער: בקמ"א פועלות זה מכבר תנועות-נוער אחדות; העקרית שבהן היא תנועת-הצופים. לפיכך התמסר ארגון "הנוער החלוצי הלאומי" לבני 14—15 ומעלה שנפלטו, מסיבות שונות, מבתי-הספר וריכוז את עיקר פעולתו בישובים

לכלכלת-המדינה גברה בעיקר בשנים האחרונות, מאז ניתנה לכל אזרח קמ"אי הרשות לחפש יהלומים. עד כה לא נמצא עורקיהלומים כלשהו, והחיפושים נעשים בערוצי-נחלים חרבים, באמצעים פרימיטיביים. מספר העוסקים בכך גדל בהתמדה, ורבים זנחו את העבודה החקלאית בתקוה להת-עשר בקלות.

ענף כלכלי העשוי להתפתח בשנים הקרובות הוא ענף-התייר-רות. בקמ"א שמורות-טבע גדולות, בהן מצויים במספרים גדולים, כמעט כל סוגי חיות-הבר של אפריקה — כולל מינים נדירים שאין למצואם בארצות אחרות. שדה-התעופה למטוסי-סילון, שנחנך לא מכבר בבנג'י, קרתעופה פנימי סדיר, הפועל זה למעלה משנה, וכן שירותים טובים של בתי-מלון, חניונים ומורי-דרך המצויים בה — כל אלה פותחים בפני קמ"א אפשרויות לפיתוח ענף-תיירות משגשג.

ישראל וקמ"א

בעיניהם של מרבית הקמ"אים — למעשה, אלה מהם הבקי-אים בהוויות העולם — מצטיירת ישראל באור חיובי. זאת — הודות לפעולת-הסיוע הישראלית, שבאמצעותה הכירו קמ"אים רבים את ישראל, את אנשיה ואת בעיותיה. הסיוע הישראלי לקמ"א זכה להצלחה, עקב הסיבות דלהלן: אופיו הדינמי; גישתו חסרת-היומרות של המדריך הישראלי, היודע "להפשיל את שרווליו" ולהטות שכם במלאכה עם הקמ"אים המודרכים על-ידיו; הישגיה המרשימים של מדינת-ישראל, אשר עוררו בלב הקמ"אים — ויתר בני-אפריקה — את התקוה, כי אכן יכולה מדינה צעירה להתפתח בקצב מהיר; ולבסוף — היעדר כל חשש למגמות שתלטניות מצד ישראל. כל אלה חברו יחדיו והקינו לישראל בעיני ממשלות אפריקה ועמיה מעמד מיוחד, שאינו עומד בכל יחס למשקלה הבינלאומי ולעתים קרובות — אף לא ביחס להיקף הסיוע שהיא מגישה, בהשוואה לסיוען של מדינות אחרות.

ברם, גם למטבע זה שני צדדים; ולשם הארת צדו השני של מטבע-הסיוע, הרי דוגמה שראשיתה בתקופת הכרות-העצמאות של קמ"א.

ב-13 באוגוסט 1960 הכריז נשיא קמ"א, דוד זאקו (שעלה לכס-הנשיאות כשנה קודם-לכן, לאחר מות דודו, ברתלמי בוגנדה) על עצמאותה של ארצו. לכבוד המאורע, העניקה ממשלת-ישראל למדינה הצעירה 50 מלגות-לימודים. חודשים מעטים לאחר-מכן יצאו לארץ חמישים משתלמים בענפי-חקלאות שונים ובהדרגת-נוער. מתנת-עצמאות זו הטביעה בקמ"אים רושם ניכר, שכן חרגה בהיקפה הרחק מעבר לאשר ציפו ממדינה קטנה כישראל. גם הביצוע המהיר זכה להערכה מיוחדת. לאור כל אלה התרשמו רבים בקמ"א כי ישראל היא מדינה רבת-אמצעים ואפשרויות, וכאשר הועמד הסיוע — לאחר-מכן — על פסים סדירים, נתעוררו בלב רבים רגשי-אכזבה. היעילות, המהירות והדינמיות שאיפיינו את הסיוע הישראלי בראשיתו — שוב אינן קוסמות כפי שהיו. אף שהעמדת הסיוע על פסים סדירים הכרחית עתה לשם תכנון עבודה רצינונית לטווח ארוך — היה מחירה: אבדן-הקסם שבתנופתו הראשונית של הסיוע הישראלי.

לבד מן המבצע החד-פעמי של מתן חמישים מלגות-ההש-

העירוניים. בתריסר מועדור
נים חברים למעלה מ-500
בני-נוער העוסקים, מלבד
בפעולת-גדנ"ע רגילות —
ספורט, מחנאות וכיוצא ב-
אלה — גם בלימוד, לצורך
השכלה כללית: קריאה
וכתיבה, היסטוריה וגיאוגר-
פיה של קמ"א וחשבו, וכן
עוסקים הנערים בפעולות
תרבות, כגון מקהלה, הבנות
לזמדות, בנוסף על כל אלה,

הלכות משק-בית, בישול ותפירה. ליד כל מועדון מצוי גן-
ירק ומשקי חי קטן, הכולל, על-פי רוב, עופות. הנערים וה-
נערות סועדים את ארוחות-הצהריים במועדון ומקדישים את
שעות אחר-הצהריים לטיפול במשק החקלאי. חברי-המועדור
נים משמשים עתודה לזרוע ההתישבותית של „הנוער החלוצי
הלאומי". בעונת קטיף-הקפה יוצאים אף הם למחנות-עבודה
בנוסח ישראלי.

החקלאות: הזרוע החקלאית של הארגון מקיפה שישה
ישובים — מחציתם „כפרי-קפה", ואילו המחצית האחרת
משקים מעורבים. „כפרי-הקפה" נבנו סביב מטעים זנוחים,
אשר נרכשו מידי בעליהם הקודמים ושוקמו על-ידי המת-
ישיבים הצעירים. המטע משותף לכל המתישיבים; מלבדו מקבל
כל מתישב בנפרד חלקת-אדמה, עופות ובעלי-חיים שונים.
הכפרים האחרים בנויים באותה מתכונת אולם במקום קפה
עוסקים הם בגידולי-שדה: כותנה, בוטנים, אורז וירקות.
מתכונת זו של מושב עובדים, נמצאה תואמת ביותר את
תנאי-המקום ואת דרישות-החברים, וה„מושבים" הללו הפכו
להיות כפרים-לדוגמה, ולא רק בקמ"א אלא אף במדינות
השכנות.

בראשית הפעולה עבדו בכל כפר שני ישראלים: חקלאי
ומכונאי. המגמה היתה, כמובן, להעביר את מילוי כל התפ-
קידים לידי בני-המקום. בקורס ל„מרכזי-כפרים", שחלקו
התקיים בארץ וחלקו בקמ"א, הוכשרו כ-20 איש, והללו
נוטלים לידיהם — בהדרגה — את מילוי התפקידים המנה-
ליים, הן בכפרים עצמם והן בהנהלת-התנועה. גם בורוע
ה„גדנ"ע", בה פעלו תחילה שלושה קצינים ישראליים, אשר
נסתייעו במדריכים מקומיים בדרג נמוך, הוכשרו, כחלוף
הזמן, מדריכים מבני-המקום, שנטלו לידיהם את כל התפ-
קידים המרכזיים; כיום פועל בורוע זו ישראלי אחד בלבד
בתפקיד יועץ, וזאת — בהתאם למדיניות ה„אפריקניזציה של
הקאדרים". דהיינו — מילוי התפקידים השונים על-ידי בני-
אפריקה. קו אופי זה של הסיוע הישראלי — דהיינו, הנכר
נות להכשיר את בני-המקום ולהעביר לידיהם את התפקידים
המרכזיים — מהווה גם הוא גורם בריחשיבות ביחס החיובי
לסיוע הישראלי.

הפעולה החקלאית אינה מצמצמת בהנהגת חקלאות מודרנית
בכפרים קואופרטיביים בהם מושגים יכולים העולים בהרבה
על יבולו של הכפר המסורתי; הכפרים הקואופרטיביים

משמשים, בנוסף על כך, גם כמרכזים להפצת ידע חקלאי
בין הכפרים המסורתיים בסביבה. פעולה זו המכונה בשם
„וולגריזציה", מקיפה כ-1000 איכרים העוברים בהדרגה,
בעזרת אנשי הכפרים הקואופרטיביים בעלי הציוד החדש,
לשיטות-עבודה מודרניות ולגיוון המשק על-ידי הוספת גידול
עופות. הכנסתם של האיכרים הנהנים מפעולת ה„וולגריזציה"
עולה לאין-שיעור על זו של האחרים.

למרות ההבדלים השוררים בארצות אפריקה השונות במבנה
החברתי והכלכלי, מתחבטות הן ברובן הגדול בבעיות דומות
של חינוך הנוער, הקמת כפרים קואופרטיביים, והעלאת רמת-
חיהם של המוני האיכרים. על כן אין פליאה בכך, ש„נח"ל-
גדנ"ע" הוא מן המבוקשים ביותר בין תחומי-הסיוע הישראלי.
מפעלים דומים לזה שבקמ"א מצויים אף בחוף-השנהב, בטוגו,
בדהומי, בקמרון ובארצות אחרות והם זוכים לאותה מידה
של הצלחה.

בטרם נזכיר בקצרה תחומי פעולה אחרים של מומחים יש-
ראלים בקמ"א, נביא שתי דוגמאות, לשם מתן המחשה להי-
שגי „הנוער החלוצי הלאומי": לפני כחמש שנים יובאו לקמ"א
עופות לבשר ולביצים מצרפת וממדינות אחרות. ארגון „הנוער
החלוצי הלאומי" הקים בעזרת לולן ישראלי מומחה, לול
מרכזי גדול, וכן הנהיג את גידול העופות בכפרים ואף
החדירו לכפר המסורתי. התוצאה — הפסקה מוחלטת של
הייבוא כפריטים אלה. הצריכה נמצאת בעליה, וכן גם הכר-
תם של האיכרים.

בגידול הכותנה משיגים הכפרים הקואופרטיביים ועמהם הכפ-
רים המסורתיים הנהנים מהדרכתם ומסיועם של אלה —
יבולים כפולים לפחות מן הממוצע המקובל.

תחומי האחרים של הסיוע אף הם ראויים לסקירה מקיפה,
אך לא נזכיר — מקוצר המצע — אלא את המוטיאון האתר
נוגדפי והאתנר-מוסיקולוגי שהוקם על-ידי ישראלי ובשלוש
שנות קיומו היה לאחד הטובים מסוגו באפריקה, וכן את
„מפעל-הפיס" הקמ"אי, ש„התאזרח" תוך תקופה קצרה והי-
מספק לממשלה אמצעים למימון פעולות שאין תקציב-המדינה
מספיק לביצוען.

קשרי-הידידות בין ישראל לבין קמ"א רבים ומגוונים: נשיא-
המדינה המנוח, יצחק בן-צבי, היה הנשיא הלא-אפריקני
היחיד שערך ביקור רשמי בארץ זו. הקמ"אים זוכרים את
ביקורו לטובה, ואחד הכפרים הקואופרטיביים שהוקמו במדינה
זו בעזרת מומחים ישראליים נושא את שמו. גם עיריית בנגי
הבירה הנציחה את הביקור, בקראה לאחד הרחובות הראשיים
בעיר בשם רחוב בן-צבי. הקמ"אים ששהו בארץ או השתלמו
בה גאים להפגין את ידיעותיהם בעברית — ומתגעעים לארץ.
על אף כל אלה, דומה לעתים, כי רגשי-ידידות אלה מהולים
גם במעט אכזבה — שמקורה בהערכה המופרזת ליכולת-
הסיוע של ישראל — וגם, במעט הסתייגות, כתוצאה מתעמר-
לה עויינת רבה.

ישראלים שנזדמנו לקמ"א בשנים הראשונות לעצמאותה זוכי-
רים אל-נכון, כי בעיני „העם הפשוט" באותה מדינה הצטיירה
ישראל כמעצמה חשובה. תרמו לכך הרוח החדשה שהביא

נועזים ומהפכניים של ארצות נחשלות ממש כארצות אפריקה השחורה.

יש אולי משום עניין בהשוואת דעותיהם של שניים מידידי ישראל בקמ"א על מלחמת ששת-הימים, דיעות העשויות לספק לישראלים חומר למחשבה. האחד, שעשה שנה באחת ממדינות מזרח-אירופה והוא „מחוסן" — על-פי עדות עצמו — בפני כל סיסמאות „עולם המהפכה", כותב בין היתר: „...מע-ציב לראות מה רבים הם אלה שלא השכילו עדיין להבין, כי ברית-המועצות היא מדינה אימפריאליסטית וגזענית לא פחות מארצות-הברית, ומגמתה — השתלטות על ארצות-ערב והנפט שלהן ו... הבטחת שווקים לעתיד לעצמה... מעציב להיווכח, כי מדינות מתפתחות תמכו בחיסולה של מדינת-ישראל בידי ארצות-ערב, בהצביען יחד עם נציגי הפיהרר מקהיר..."

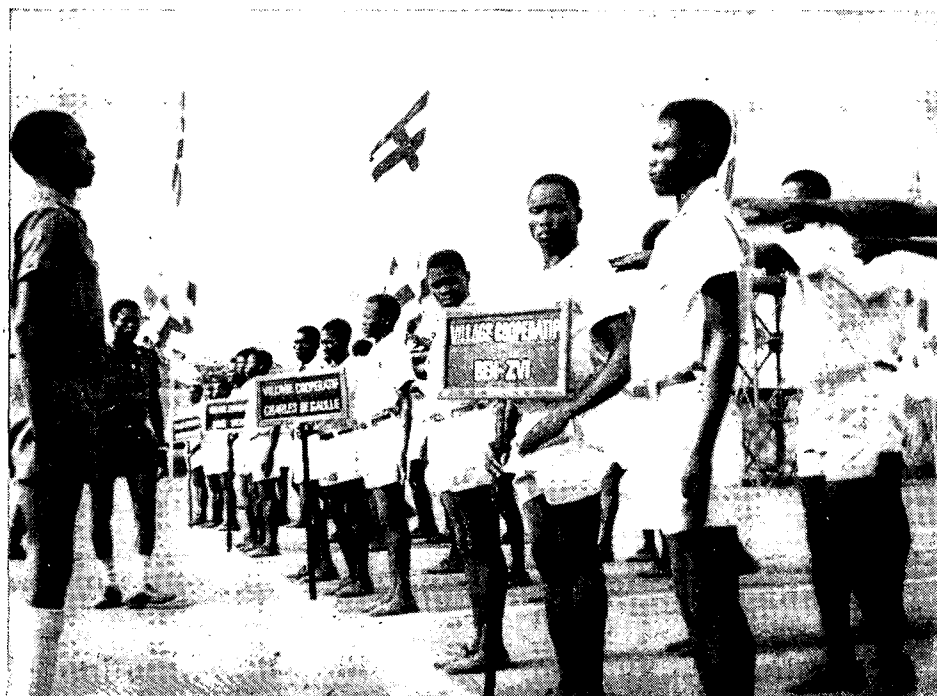
הידיד השני, צעיר יותר, שב לא-מסכר מהשתלמות ממושכת בצרפת, בה היה פעיל בארגון סטודנטים אפריקנים. הוא הביע את רגשותיו במלים הבאות: „לשמע איומי ההשמדה והחיסול בתקופת המתיחות שקדמה למלחמה — רציתי להתגייס לעזרת ישראל. אולם, מאידך-גיסא, עלי להודות בכנות, כי לאחר התבוסה המוחצת שהונחתה על נאצר — חשתי עצמי מושפל. אחרי ככלות הכול, הריהו אחד ממנהיגי הכולטים של העולם השלישי, אליו משתייך גם אני..."

אין ספק, כי דעתו של הציבור הקמ"אי — למעשה, אותו חלק באוכלוסיה הער לנעשה בעולם — אינה אחידה בנושא זה. שתי הדעות הללו נעוצות גם בהבדלי רקע וגיל. אולם אותה תחושה של „שותפות שבהשפלה" אינה תופעה בודדה — והיא קוראת למחשבה, ואף לפעולה.

עמו הסיוע הישראלי, וכן סיפוריהם של משתלמים שחזרו מישראל והפליגו בשבחה, בתארם את מפעלי-הפיתוח בארץ. אחת המסקנות מתיאוריהם וסיפוריהם היתה כי ישראל איננה אחת „המדינות המתפתחות".

ההערכה המופרזת לכוחה הכלכלי של ישראל איננה נחלת „העם הפשוט" בלבד; שותפים לה אף שרים, חברי-פרלמנט ופקידים בכירים. וגם אם אין אלה האחרונים שוגים לראות בנו „מעצמה", מכל מקום מאמינים הם שיש בכוחה של ישראל להשיג לידידיה — בעזרת קשריה עם יהדות-העולם — סיוע כספי רב-משקל.

הקמ"אי — ככל בני אפריקה השחורה שחשו על בשרם את פגיעתם הרעה של צידי-העבדים הערביים במאה הי"ט ואף בראשית המאה הנוכחית — מגלה, מטבע הדברים, יחס חשדני כלפי מדינות-ערב. נשיאה הראשון של קמ"א, ברתלמי בוגנדה, אף נהג להזהיר את בני-עמו כאמור, מפני מזימות הפאן-ערביות. כנגד רגש זה, הנובע משורשים היסטוריים עמוקים, פועלת תעמולתו רבת-העוצמה של „מחנה הקדמה האנטי-אימפריאליסטי", השוקדת להציג את מדינות-ערב הי-שוכנות באפריקה, ובראשן מצרים, כחוד-החנית במאבק נגד הניאורקולוניאליזם וכבעלות-בריתן הנאמנות של ארצות אפ-ריקה השחורה במאבק זה. אחד הכלים היעילים המופעלים בתעמולה זו הוא השבועון התוניסי „זן אפריק" („אפריקה הצעירה"), הרואה את יעודו העיקרי בהקמת גשר בין האר-צות הערביות שבאפריקה לבין „אפריקה השחורה". בקרב קמ"אים משכילים מתרועעצות, איפוא, מחד-גיסא — החשדנות הטבעית כלפי הערבים, צידי-העבדים מאו, ומאידך-גיסא — ההערצה כלפי נאצר ובומדיין, בהם רואים הם מנהיגים

נציגי כפרים קואופרטיביים במסדר, (בחזית כפר על-שם יצחק בן-צבי ז"ל)